

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Із обранням євроінтеграційного вектора соціально-економічного розвитку в Україні актуалізувалася необхідність дослідження податкової політики та оподаткування в країнах ЄС в умовах інтеграційних процесів, а ухвалення Угоди про асоціацію між Україною і ЄС тільки посилило науковий інтерес до цієї проблематики. Теоретико-методологічні засади і сучасні тенденції податкової політики у країнах ЄС, податкова гармонізація та конвергенція оподаткування в об'єднаній Європі досліджувалися у працях таких відомих вчених, як Т. Єфименко, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Луніна, А. Соколовська, В. Федосов, С. Юрій. Але недостатньо розробленими є питання впливу європейської економічної інтеграції на ухвалення національними урядами податкових рішень, зв'язку між розвитком податкової гармонізації, змінами в оподаткуванні у країнах ЄС і «зближенням» їх податкових систем.

Поглиблення і розширення європейської економічної інтеграції, яке супроводжувалося розвитком податкової гармонізації, накладало відбиток на податкову політику та оподаткування країн ЄС. Причому це проявлялося як у реалізації заходів, котрі забезпечували конвергенцію механізмів оподаткування в об'єднаній Європі, так і в прийнятті рішень, спрямованих передусім на підвищення ефективності (конкурентоспроможності) національних податкових систем з метою заохочення інвестицій, унаслідок чого відмінності в оподаткуванні на території інтеграції нерідко лише поглиблювалися. Основними напрямками податкових трансформацій у країнах ЄС у зв'язку з посиленням інтеграційних процесів стали: поступове «зближення» механізмів справляння непрямих податків на всій території об'єднаної Європи; застосування низкою країн ЄС стратегії активної податкової лібералізації для стимулювання іноземних інвестицій (поряд із використанням переваг участі в інтеграційних процесах) і зменшення завдяки цьому свого відставання за рівнем економічного розвитку від країн, котрі започаткували євроінтеграцію [1].

У податковій політиці як на національному, так і на наднаціональному рівнях важливо враховувати особливості інституціонального середовища. Відмінності у розвитку формальних інститутів, що визначають правове поле економічних процесів, неформальної практики господарювання, традицій та цінностей іноді зумовлюють протилежні наслідки впровадження схожого нововведення (податкової трансформації) у різних країнах, а також вимагають застосування комплексного підходу до реформ, що обмежує можливості змін в оподаткуванні «за зразком» або «в межах встановленого діапазону». Крім того, існують значні відмінності інституціонального середовища у країнах з розвинутою ринковою економікою (ЄС-15) та постсоціалістичних країнах ЄС. У ЄС-15 це середовище є доволі гармонійним: культурні традиції і цінності слугують основою неформальної практики господарювання, а формальні інститути здебільшого не вступають у антагоністичну суперечність із неформальними і добре узгоджуються між собою. Але важливою передумовою забезпечення підвищення ефективності податкової системи в умовах поліпшення динаміки зростання ВВП у цих країнах є відмова від небезпечних з огляду на опортуністичні реакції суб'єктів ринку радикальних змін в оподаткуванні. Зрозуміло, що за кон'юнктурного спаду західне суспільство переглядає ставлення до реформ (полярність зміни поглядів залежить від глибини рецесії). Проте завжди існує межа позитивного сприйняття трансформацій, що не сприяє «зближенню» податкових систем на території інтеграції. В умовах значних національних відмінностей в оподаткуванні навіть країнам ЄС-15 буває важко «прийти до спільного знаменника» при координації податкової політики. У постсоціалістичних країнах інституціональне середовище, навпаки, є складним, часто суперечливим утворенням, оскільки:

1) постсоціалістична трансформація передбачає заміну інститутів командно-адміністративної економіки їх ринковими аналогами, зумовлюючи тимчасове співіснування елементів різних інституціональних структур;

2) ринкові формальні інститути накладаються на стереотипи постсоціалістичного господарювання, що спричиняє появу специфічної неформальної практики економічної поведінки і формування «перехідної» ринкової культури;

3) доволі часто формальні інститути, не знаходячи ринкового базису свого функціонування, зазнають викривлень. Тому для постсоціалістичних країн важливо, щоб, з одного боку, їх оподаткування відповідало сформованому інституціональному середовищу, з іншого – було спрямоване на сприяння зростанню ВВП і подальшим ринковим трансформаціям. Причому особливий акцент потрібно робити на узгодженні податкових реформ з іншими реформами соціально-економічної організації суспільного розвитку[2].

Значні відмінності інституціонального середовища у країнах ЄС-15 та постсоціалістичних країнах ЄС часто ускладнюють чи унеможливають конвергенцію податкових механізмів в об'єднаній Європі, що не сприяє розвитку податкової гармонізації. Проте ці відмінності поступово стають менш помітними, дещо розширюючи «поле для маневрів» при усуненні податкових перешкод економічного співробітництва на території інтеграції. Отже, посилення інтеграційних процесів зумовило як поступове «зближення» механізмів справляння непрямих податків на території об'єднаної Європи (в тому числі справило істотний вплив на розповсюдження ПДВ, його реформування та утвердження як одного з основних джерел податкових надходжень), так і реалізацію низкою країн ЄС стратегії активної податкової лібералізації для стимулювання іноземних інвестицій і зменшення завдяки цьому свого відставання за рівнем економічного розвитку від країн ЄС-6, унаслідок чого відмінності в оподаткуванні в ЄС поглибилися. Спостерігалися, з одного боку, зрушення в гармонізації ПДВ і специфічних акцизів, що сприяло посиленню фіскальної ролі й конвергенції в ЄС часток у ВВП непрямих податків, з іншого – встановлення Ірландією і більшістю постсоціалістичних країн ЄС нижчого рівня оподаткування, ніж у середньому в ЄС-15. Одними з найбільших обмежень для розвитку податкової гармонізації та конвергенції оподаткування в ЄС є різні можливості країн щодо акумулювання надходжень прямих податків та внесків з обов'язкового соціального страхування і відмінності інституціонального середовища трансформації оподаткування у «старих» і «нових» членах ЄС, які, правда, поступово стають менш істотними. Зменшення диференціації країн об'єднаної Європи за рівнем економічного розвитку та успіхи у розвитку ринкової економіки постсоціалістичних країн в умовах реалізації національними урядами схожих податкових реформ для розв'язання подібних проблем можуть дати поштовх для подальшої податкової гармонізації (не лише ПДВ та акцизів) і «зближення» податкових систем на території євроінтеграції. Зазначені особливості впливу інтеграційних процесів на оподаткування країн – членів ЄС і, зокрема, взаємозалежність розвитку податкової гармонізації та конвергенції оподаткування в об'єднаній Європі, потрібно враховувати в Україні [3]. Податкова політика нашої держави в умовах імплементації Угоди про асоціацію з ЄС має розроблятися з урахуванням таких детермінант:

1. З огляду на значні відмінності оподаткування країн ЄС немає потреби в докорінних змінах в оподаткуванні України у напрямі його «приведення до єдиного зразка».

2. Податкова політика в Україні має враховувати як особливості податкової гармонізації (передусім вимоги Угоди про асоціацію щодо адаптації вітчизняного податкового законодавства до низки Директив ЄС із ПДВ і специфічних акцизів), так і сучасні тенденції податкових трансформацій у країнах ЄС.

3. Особливості економіко-інституціонального середовища в нашій державі зумовлюють необхідність пошуку вітчизняного «ноу-хау» в податковому реформуванні. Але при цьому важливо враховувати досвід змін в оподаткуванні країн ЄС (насамперед постсоціалістичних учасників інтеграції) за схожих економічних і фіскальних умов.

Література:

1. Крисоватий А.І. Інституційне середовище фіскального регулювання соціально-економічних процесів / А.І. Крисоватий, Т.В. Кошук // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 18–32.
2. Податкова система України : підручник / [Федосов В.М., Опарін В.М., П'ятаченко Г.О. та ін.] ; за ред. В.М. Федосова. – К. : Либідь, 1994. – 464 с
3. Мельник В.М. Вплив інтеграційних процесів на оподаткування в країнах ЄС. / В.М. Мельник, Т.В. Кошук // Економіка і прогнозування. – 2014. – № 4. – С. 136-150.

Надія Білич

Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник: к.е.н., доцент Бондаренко Є.П.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС У МИТНІЙ СФЕРІ

Європейський вибір України, який був визначений у початковий період формування основ її зовнішньої політики, став природним наслідком здобуття країною державної незалежності. Він відображає життєво важливі інтереси України, викристалізувався з усієї попередньої історії українського народу, його ментальності та глибоких демократичних традицій, ґрунтується на законному прагненні громадян України бачити свою державу невід'ємною частиною єдиної Європи.

З усіх можливих альтернатив лише євроінтеграційний курс здатний забезпечити нашій державі гідне місце в сім'ї європейських народів. Для України інтеграція в Євросоюз – це рух країни до стандартів реальної, діючої демократії та цивілізованого, соціально орієнтованого ринкового господарства. Саме тому це є стратегічною метою державної політики України [1].

Українсько-європейські відносини співробітництва в галузі митної справи значною мірою спираються на положення укладеної 14 червня 1994 р. в Люксембурзі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Одним з пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної діяльності України є подальший розвиток торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва з країнами ЄС.

Європейський Союз є одним з провідних торгових партнерів України (другим найбільшим торговим партнером України після Росії). Угода надає Україні та Європейському Союзу легший доступ на ринки один одного, головним чином забороняючи дискримінацію товарів один одного, тобто в ній передбачається таке ж ставлення до українських товарів та товарів Європейського Союзу, як і до товарів усіх інших торгових партнерів, та забезпечується вільна і справедлива конкуренція імпортованих товарів з товарами місцевого виробництва. Це стосується також правил конкуренції і торгових платежів.

Європейський Союз та Україна погодилися надати одна одній преференційний режим в торгівлі товарами. Це означає, що одна із сторін не може встановлювати на імпорт чи експорт іншої сторони вищі митні податки чи збори, ніж ті, що їх вона встановила для будь-якої іншої країни. Сторони також не можуть встановлювати жорсткіші умови торгівлі, чи застосовувати більшу кількість форм митного контролю, ніж передбачено відповідною угодою [2].

З огляду на вищесказане держави-члени Європейського Союзу вважаються ніби єдиною країною, тобто режим безподаткової торгівлі, що його країни-члени Європейського Союзу надають одна одній, не розповсюджується на Україну, хоча можливість поширити цей порядок на Україну можна було б розглянути. Відповідно до правил СОТ сторони не користуються пільгами, котрі надаються сусіднім країнам з метою спрощення торговельних процесів у прикордонних областях.

Фактично Україна може платити нижчі експортні мита при ввезенні до країн Європейського Союзу деяких товарів, на які розповсюджується Генералізована система преференцій, право на користування пільгами котрої Україна отримала в 1993 році. Таким